

Апалькова Інна Сергіївна,
к.ю.н., асистент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ВИПЛАТИ СПРАВЕДЛИВОЇ САТИСФАКЦІЇ ЗА РІШЕННЯМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Першим основним обов'язком держави щодо виконання рішення Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) є виплата сум, визначених Судом як справедливе відшкодування заявникові. ЄСПЛ може зобов'язати державу відшкодувати заявнику матеріальну та моральну шкоду, а також судові витрати. Виплата цих сум є обов'язковою, чітко визначеною у рішенні Суду.

У відповідності до статті 41 Конвенції, якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткову компенсацію, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію.

Що за своєю суттю є справедлива сатисфакція – фактично це відшкодування моральної шкоди, яка була завдана потерпілій стороні внаслідок порушення її прав та свобод.

Особливе значення має те, що справедлива сатисфакція призначається Судом у випадку, коли внутрішнім законодавством держави – відповідача не передбачена чи передбачена лише часткова компенсація за таке порушення. Таким чином, оперативна розробка та прийняття відповідного нормативно-правового акта дозволить уникнути значних виплат з державного бюджету України, особливо у випадку, коли можна прогнозувати винесення рішення Суду за аналогією, причому не лише до справ щодо України, а й справ щодо інших держав, зокрема Східної Європи та Росії[3].

Однак справедлива сатисфакція не завжди присуджується потерпілій стороні, в окремих випадках застосовується такий інститут як «just satisfaction» - задоволення вимог по суті. В такому разі, справедливим є саме визнання права порушеним та надання на національному рівні можливості відновити порушене право.

Відповідно до Закону «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року рішення ЄСПЛ виконуються органами державної виконавчої служби в примусовому порядку за загальними правилами, визначеними законодавством про виконавче провадження, але з урахуванням специфіки щодо термінів та порядку виконання таких рішень, встановлених вищевказаним За-

коном та ЄКПЛ.

Слід наголосити, що покладення обов'язку виконання рішення ЄСПЛ саменавиконавчу службу викликає ряд заперечень з боку деяких науковців. Причому власну позицію вони обґрунтовують тим, що функції державної виконавчої служби зводяться до примусового виконання рішення і такий порядок вважається стимулятором для добровільного виконання рішення, крім того ці автори наголошують на тому, що за наявного регулювання, державний службовець має виконувати рішення проти власної держави і зазначати у відкритому виконавчому провадженні боржником державу Україна[4].

В Україні відповідно до ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження» рішення Європейського суду з прав людини виконуються Державної виконавчою службою України.

З огляду на зазначене вище, Є.Я. Фурса вважає за доцільне переглянути наведене положення і внести зміни у Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» на предмет звільнення Державної виконавчої служби від виконання рішень ЄСПЛ.

Видається, що з такою пропозицією є більше підстав не погодитися. Так, аргументом не можна вважати той факт, що державна виконавча служба, як установа, що фінансується з бюджету, виконуватиме рішення проти тієї ж держави. При цьому слід виходити з того, що держава визнавши юрисдикцію Суду, взяла на себе обов'язок виконувати його рішення, в цьому ракурсі дії виконавчої служби не можна розглядати як такі що суперечать самій природі органу, навпаки – виконуючи рішення Європейського суду з прав людини державна виконавча служба фактично реалізує обов'язки, які взяла держава на себе – а саме, виконувати рішення ЄСПЛ.

Констатуючи порушення прав людини, гарантованих ЄКПЛ, ЄСПЛ вимагає від держави-відповідача здійснення певних заходів, одна частина з яких стосується конкретної особи, що зазнала порушення свого права, інша – виправлення ситуації шляхом зміни законодавства або зміни практики застосування цього законодавства. Метою другої частини заходів є виправлення ситуації з того чи іншого питання настільки, щоб попередити звернення до ЄСПЛ з цього питання.

Оскільки жодна країна не змогла створити ідеальне законодавство, привести всю практику застосування цього законодавства до абсолюту, відповідно, зміни, що вимагаються ЄСПЛ, йдуть тільки на користь і державі, яка є відповідачем у процесі розгляду справи, і особі, яка проживає в цій державі. Звичайно, від держав очікується, що, керуючись рішеннями Європейського суду з прав людини, вони самі усунуть ті недоліки, що мають їх правові системи, відповідно до рішень ЄСПЛ стосовно інших

країн.

Таким чином, слід зробити висновок, що виконання рішень ЄСПЛ може належати виключно до компетенції органу державної влади України. Відповідно до ст. 78 Закону України «Про виконавче провадження», рішення іноземних судів (судів іноземної держави, інших компетентних органів іноземних держав, до компетенції яких належить розгляд цивільних чи господарських справ, іноземних чи міжнародних арбітражів) визнаються та виконуються в Україні відповідно до міжнародних договорів України, цього та інших законів України, якщо визнання та виконання таких рішень передбачено міжнародними договорами України або за принципом взаємності[1].

На фоні законодавства та практики західноєвропейських країн, де рішення ЄСПЛ, як правило, не визнається самодостатнім виконавчим документом, система виконання рішень ЄСПЛ в Україні істотно відрізняється. Зокрема, відповідно до пункту 9 частини 2 статті 17 Закону України «Про виконавче провадження», рішення ЄСПЛ є виконавчим документом, який підлягає виконанню державною виконавчою службою з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини».

В Україні рішення ЄСПЛ фактично має особливий статус виконавчого документа, відмінний від статусу рішень судів України, оскільки, відповідно до частини 2 статті 7 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», неподання Стягувачем заяви про виплату відшкодування не є перешкодою для виконання Рішення. Зазначений

Закон передбачає обов'язковість виконання рішення ЄСПЛ у частині виплати компенсації шляхом стягнення відповідної суми на депозитний рахунок органу державної виконавчої служби, де вона знаходитиметься до моменту, коли заявник або його правонаступники звернуться з відповідною заявою.

Відповідно до ст. 7 Закону функції по зверненню Рішення до виконання в частині виплати відшкодування фактично повністю покладено на Орган представництва.

Чинним законодавством визначена наступна процедура виконання такого рішення. Протягом десяти днів від дня отримання повідомлення Суду про набуття Рішенням статусу остаточного Орган представництва: а) надсилає Стягувачеві повідомлення з роз'ясненням його права подати до державної виконавчої служби заяву про виплату відшкодування, в якій мають бути зазначені реквізити банківського рахунка для перерахування коштів; б) надсилає до державної виконавчої служби оригінальний текст і переклад резолютивної частини остаточного рішення Суду у справі проти України, яким визнано порушення Конвенції оригінальний текст і пере-

клад резолютивної частини остаточного рішення Суду щодо справедливої сатисфакції у справі проти України, оригінальний текст і переклад рішення Суду щодо дружнього врегулювання у справі проти України, оригінальний текст і переклад рішення Суду про схвалення умов односторонньої декларації у справі проти України. Автентичність перекладу засвідчується Органом представництва [2].

Державна виконавча служба упродовж десяти днів з дня надходження документів, відкриває виконавче провадження.

Виплата стягувачеві відшкодування має бути здійснена у тримісячний строк з моменту набуття рішенням статусу остаточного. У разі порушення вказаного строку на суму відшкодування нараховується пеня.

З 2002 р. ЄСПЛ визначає суми справедливої сатисфакції в євро і встановлює пеню, розмір якої прив'язується до річної позичкової ставки Європейського Центрального Банку.

Слід пам'ятати, що виплата справедливого відшкодування – не єдиний обов'язок, що випливає з рішення. На виконання рішення ЄСПЛ, де встановлено одне або кілька порушень ЄКПЛ, державу-відповідача залежно від обставин справи може бути зобов'язано вжити певних заходів: по-перше, заходи індивідуального характеру на користь заявника, аби припинити незаконну ситуацію і відшкодувати її наслідки, по-друге, заходи загального характеру, щоб запобігти подальшим порушенням подібного типу.

Література:

1. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. Електронний ресурс [режим доступу] <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1404-19/paran18#n18>
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. Електронний ресурс [режим доступу] <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
3. Шевчук І.А. Про Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» / І. А. Шевчук // Вісник Центру суддівських студій. – 2006. – № 7-8. – С. 8.
4. Фурса С.Я. Науково-практичний коментар до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» // С.Я. Фурса, Є.І. Фурса. – К.: Видавець Фурса С.Я., 2007. – С.2.